OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

Lausunto

6.11.2023

VN/868/2023
VN/868/2023-OKM-37

Valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaosto

Asiantuntijalausunto, HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024

Mom. 29.70.52 Opintolainojen valtiontakaus

Momentille ehdotetaan 200 milj. euroa. Momentin määrärahatarve aiheutuu lainan käytön kasvusta, mikä heijastuu valtion takaajana maksettavaksi tulevien lainojen määrän, maksuvapautusten määrään sekä korkoavustuksiin. Menot aiheutuvat opintojensa jo päättäneiden opintovelallisten lainoista.

Takausvastuut

Opintotukilain mukaan valtio maksaa takaajana lainan luottolaitokselle, jos lainansaaja on laiminlyönyt koron tai lyhennysmaksun suorittamisen ja jos eräpäivästä on kulunut vähintään kolme kuukautta. Opintolainansaaja on kuitenkin velvollinen maksamaan valtiontakauksen perusteella luottolaitokselle maksetun määrän (takaussaatava) Kansaneläkelaitokselle.

Vuonna 2024 takausvastuumenojen arvioidaan olevan noin 90 milj. euroa. Keskimääräinen takausvastuuvelka on arviolta 11 000 euroa ja velallisten määrä noin 8 100. Tänä vuonna keskimääräisen takausvastuuvelan arvioidaan olevan 9 860 euroa ja velallisia on arviolta 8 100 menoarvion ollessa 80 milj. euroa. Vuonna 2021 keskimääräinen takausvastuuvelka oli 7 822 euroa ja velallisia oli 4 019. Menolisäyksen suuri kasvu selittyy saajamäärien ja lainamäärien kasvulla. Lainojen takaisinmaksun laiminlyönnin taustalla on yleensä lainansaajien pienituloisuus. Ammatillisen koulutuksen lainansaajien osuus on arviolta 63 prosenttia. Kaikkiaan opintovelallisia on hieman yli 540 000. Näistä 23 057 opintovelallisen laina on vuonna 2022 maksettu valtiontakauksen perusteella pankille.

Maksuvapautukset

Maksuvapautusten eli niiden takausvastuulainojen määrä, joiden perinnästä Kela luopuu, arvioidaan olevan 10 milj. euroa. Summan arvioidaan olevan jatkovuosina samalla tasolla, ellei velallisten taloudellisessa tilanteessa tapahdu muutoksia. Kelan mukaan toimeentulotukiasiakkaita on 2/3 kaikista niistä velallisista, joiden velkojen perinnästä luovutaan. Tileistä poistojen määrään eli vanhentuneisiin saataviin ei arvioida muutosta (6 milj. e).

Korkoavustus

Korkoavustuksen käyttö kasvaa korkotason nousun vuoksi vuonna arviolta 2,5 milj. euroon. Arvio perustuu siihen, että korkoavustuksen saajamäärä on 7 000 ja keskimääräinen avustus on 350 euroa.

Postiosoite **Postadress** **Postal Address**	**Käyntiosoite** **Besöksadress** **Office**	**Puhelin** **Telefon** **Telephone**	**Faksi** **Fax** **Fax**	**s-posti, internet** **e-post, internet** **e-mail, internet**
Opetus- ja kulttuuriministeriö				
PL 29 00023 Valtioneuvosto	Meritullinkatu 10 Helsinki	0295 16001 +358 295 16001	09 135 9335 +358 9 135 9335	kirjaamo.okm@gov.fi

Opintolainahyvitys

Määräajassa korkeakoulututkinnon suorittaneille myönnettävän opintolainahyvitysmenojen määrärahatarve on 91,5 milj. euroa, jossa on varauduttu määräajassa valmistuneiden määrän vähäiseen kasvuun. Keskimääräinen hyvitys on arviolta 5 000 euroa ja saajamäärä noin 18 300.

Mom. 29.70.55 Opintoraha ja asumislisä

Opintorahojen indeksikorotuksista luovutaan osana hallituksen säästöpäätöstä, joten opintorahojen euromäärät jäävät 1.8.2023 tasolle. Momentin määrärahatarve on 526, 6 milj. euroa. Summa ei sisällä vielä opintorahan huoltajakorotuksen korotusta (5 milj. e). Siihen liittyvä hallituksen esitys laiksi opintotukilain muuttamisesta (80/2023 vp) on annettu eduskunnalle käsiteltäväksi täydentävän talousarvioesityksen yhteydessä.

Mom. 29.70.57 Korkeakouluopiskelijoiden ateriatuki

Momentille ehdotetaan 39,5 milj. euroa. Momentin käyttö on ollut viime vuosina vajavaista johtuen koronavirusepidemian aiheuttamasta etäopiskelun yleistymisestä. Ateriatuen käyttöaste on nousussa. Taustalla on läsnä-opiskelun yleistyminen ja opiskelijoiden talouden tiukkeneminen. Lisäksi 1.1.2023 ateriatukea korotettiin 0,25 eurolla 1.10.2022 toteutetun aterioiden enimmäishintojen korotuksen vuoksi. Vuonna 2024 ateriakohtaisen avustuksen menot olisivat noin 37 milj. euroa ja ylimääräisen ateriatuen menot noin 2,5 milj. euroa. Aterioita myytäisiin vuonna 2024 arviolta 14 510 000, mikä vastaisi lähes vuoden 2018 tasoa.

Mom. 29.70.59 Koulumatkatuki

Momentille ehdotetaan 104,2 milj. euroa. Koulumatkatukioikeus laajeni 1.8.2021 siten, että maksuttoman koulutuksen opiskelijan matkakustannukset korvataan ilman omavastuuta yhdensuuntaisen koulumatkan ollessa vähintään seitsemän kilometriä. Tämä on lisännyt saajamääriä. Myöskin matkalippujen hinnat ovat nousseet. Momentin mitoituksessa tulee huomioida se, että HSL liittyy Walttilippujärjestelmään syksyllä 2023 ja koulumatkakustannukset korvataan jatkossa eräiden koulumatkakustannusten laskentaperusteista annetun opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksen (465/2019) taksan mukaan koulumatkatukilain 4 §:n 2 momentin perusteella.

Oppivelvollisuusuudistuksen yhteydessä arvioitiin HSL:n alueella olevan noin 28 000 maksuttoman koulutuksen piiriin kuuluvaa opiskelijaa, joiden koulumatkat korvataan ilman omavastuuta yhdensuuntaisen koulumatkan ollessa vähintään seitsemän kilometriä. HSL:n alueella on nykyisin korvattu koulumatkat nk. halvimman lipputaksan perusteella ja tukea on saanut noin 11 500 (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen) opiskelijaa. HSL:n alueella koulumatkat on korvattu nykyisin koulumatkatukilain 4 §:n 1 momentin perusteella. 1.8.2023 korvus perustuu koulumatkatukilain 4 §:n 2 momenttiin, koska HSL on liittynyt viranomaisten yhteiseen lippu- ja maksujärjestelmään.

Lisämääräraha-arvio perustuu siihen, että 28 000:sta 80 prosentille korvataan enintään 9 km:n perusteella (2,48 e x 44 matkaa x 6 kk x 22 400) ja 20 prosentille (2,81 e x 44 x 6 kk x 5 600) enintään 12 km:n perustella. Siten kustannukset ovat HSL:n vuositasolla noin 19 milj. euroa. Lisäksi otetaan huomioon matkalippujen hinnan nousu sekä uudet koulumatkatuen saajat (18,1 milj. e). Keskimääräien koulumatkatuki on vuonna 2024 arviolta 157 euroa kuukaudessa ja laskennallinen saajamäärä noin 73 000. Vuonna 2022 laskennallinen saajamäärä oli 48 700 ja keskimääräinen koulumatkatuki keskimäärin 133 euroa kuukaudessa. Yhteensä menot olivat 56,8 milj. euroa. Tänä vuonna koulumatkatukimenot ovat arviolta 85 milj. euroa koulumatkatuen ollessa keskimäärin 146 euroa kuukaudessa ja laskennallisen saajamäärän noin 65 000.

Opetus- ja kulttuuriministeriö
Neuvotteleva virkamies Virpi Hiltunen

Liitteet PowerPoint-esitys 8.11.2023/Virpi Hiltunen

Jakelu Valtiovarainvaliokunta, sivistys- ja tiedejaosto

Tiedoksi OKM Ministeriön johto, Rosanna Blomster
OKM KPE Kansliapäällikön esikunta, Anita Lehikoinen

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

Opintotuki 29.70

kokonaistilanne, näkymät, kv-vertailua

Sivistys- ja tiedejaosto 8.11.2023

Neuvotteleva virkamies Virpi Hiltunen, opetus- ja kulttuuriministeriö

Opintotuki 29.70

29.70.52 Opintolainojen valtiontakaus

- Momentille esitetään 200 milj. euroa, jossa kasvua vuoden 2023 varsinaiseen talousarvioon 67,4 milj. euroa.
- Määrärahan tarve kasvaa, koska erityisesti valtion takaajana maksettavaksi tulevien lainojen määrä, maksuvapautukset sekä korkoavustusmenot kasvavat. Taustalla lainamäärien ja korkotason nousu, joka on lisännyt myös niiden velallisten määrää, joiden lainat maksetaan valtion varoista pankeille.
- Opintolanan ostovoima on heikentynyt n. 20 prosenttia, koska sen taso on sama kuin syksyllä 2017.
- Opintolainahyvitysten määrä näyttäisi vakiintuvan. Nykyiset hyvitykset ovat enimmäkseen ”maksimihyvityksiä”.
- Opintolainan käyttöä on tarpeen seurata arvioida myös opintolainan investointiluonnetta.
- Opintotuen kokonaisuudistuksen yhteydessä pohdittava lainan turvallisuutta ja käyttökelpoisuutta parantavia muutoksia. Esimerkiksi tarkasteltava opintolainahyvityksen ja korkoavustuksen ehtoja.

Opintotuki 29.70

29.70.55 Opintoraha ja asumislisä

Momentille esitetään 526,6 milj. euroa.

Määrärahan mitoituksessa huomioitu 1.8.2023 indeksikorotuksen vaikutus 2024.

Täydentävän talousarvion yhteydessä esitetään lisäystä (5 milj. euroa), joka aiheutuu opintorahan huoltajakorotuksen tasokorotuksesta 1.1.2024.

Opintorahan määrät jäädytetään hallitusohjelman mukaisesti. Kun saavutetaan KEL-indeksin pisteluku 2009, niin opintorahan määrät säädetään sen mukaan uudelleen opintotukilakiin.

Indeksijäädytyksen nimellinen säästö on arviolta 58,2 milj. euroa.

Opintorahan ostovoima heikkenee n. 10 prosenttia. Opintoraha riittää itsenäisesti asuvalla suurin piirtein ruokailukustannuksiin.

Opintotuki 29.70

29.70.57 Korkeakouluopiskelijoiden ateriatuki

Momentille esitetään 39,5 milj. euroa.

Määrärahan mitoituksessa on varauduttu siihen, että opiskelija-aterioiden kysyntä palaa normaalille tasolle. Ateriakohtainen avustus on 2,55 e/ateria eli noin 42 prosenttia enimmäishinnasta.

Kustannuskehitystä on tarpeen seurata.

29.70 Opintotuki

29.70.59 Koulumatkatuki

Momentille esitetään 104,2 milj. euroa

Määrärahassa on lisäystä tämän vuoden varsinaiseen talousarvioon 37,1 milj. euroa.

Koulumatkatukioikeus laajeni oppivelvollisuusuudistuksen myötä. Lisäksi matkalippujen hinnat ovat olleet nousussa. Määrärahatarve kasvaa, koska HSL:lle aletaan korvata koulumatkakustannuksia samoin perustein kuin muillekin toimivaltaisille viranomaisille.

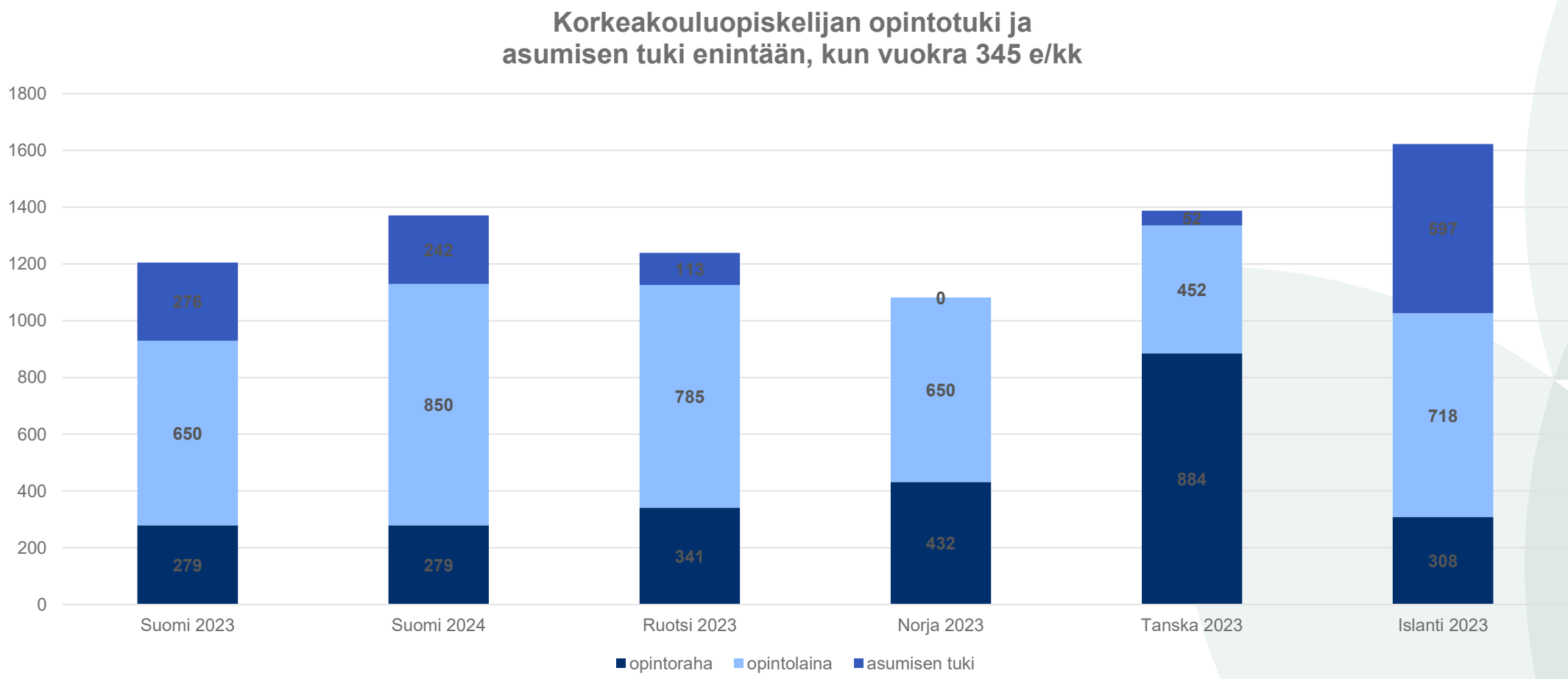
Matkalippujen hintojen kehitystä seurattava. Myös koulumatkatuen toimivuutta arvioitava osana opintotuen uudistamista. Järjestelmä on monikutkainen, koska oppivelvollisilla ja muilla opiskelijoilla on nykyisin erilaiset ehdot.

Koulumatkatuella korvataan nykyisin aiempaa enemmän joukkoliikenteen järjestämistä.

Suomen opintotuki verrattuna muiden Pohjoismaiden opintotukiin

- Pohjoismaissa päätoimiseen opiskeluun kannustetaan opiskelijalle itselleen maksettavalla opintotuella, joka muodostuu sekä opintoraha- että lainamuotoisesta tuesta.
- Korkea-asteen opintotuki on lainapainotteinen Suomessa, Ruotsissa, Norjassa sekä Islannissa ja opintorahapainotteinen Tanskassa.
- Täysi-ikäisen itsenäisesti asuvan korkeakouluopiskelijan tukea tarkasteltaessa on opintorahan osuus Suomessa, Ruotsissa ja Islannissa suunnilleen kolmasosa koko opintotuesta.
- Tyypillinen opintotuen enimmäismäärä muissa Pohjoismaissa kuukautta kohti on tällä hetkellä noin 1 200–1 500 euroa kuukaudessa.
- Opiskelijan omat tulorajat ovat Suomessa toiseksi alimmat Ruotsin jälkeen.
- Suomen ohella asumistukea voidaan maksaa tietyin edellytyksin opintotukea saaville opiskelijoille myös Ruotsissa ja Tanskassa.
- Yleisen asumistuen osuus opiskelijan toimeentuloturvasta on Suomessa kuitenkin suurempi kuin muissa Pohjoismaissa käytössä olevien asumisen tukien osuus, johtuen järjestelmien erilaisista tavoitteista.
- Suomen erikoisuutena on lisäksi opintolainahyvitys ja korkeakouluopiskelijoiden ateriatuki.
- Muihin kuin korkeakouluopintoihin tarkoitettu opintotuki kohdennetaan Pohjoismaissa pienituloisten perheiden opiskelijoille. Opintotuen alaikäraja on Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa 16 vuotta, Tanskassa ja Islannissa 18 vuotta.

Pohjoismainen vertailu

EUROSTUDENT: opintotuen merkitys korkeakouluopiskelijoilla eräissä maissa

Figure B7.5

Recipients of national public student support and importance of income source

Based on total monthly income including transfers in kind, micro perspective

Data source: *EUROSTUDENT VII, G.105 and G.114.* ***No data:*** *AL, DK; source as share of total income: IT; share of recipients: PT.*

Opintotukimallit

Tuki maksetaan suoraan tukena opiskelijalle. (Pohjoismaat)

Tuki koostuu opiskelijalle maksettavasta tarveharkintaisesta tuesta ja lisäksi epäsuorasta tuesta verovähennyksen muodossa vanhemmille/opiskelijoille. (esim. Saksa)

Vanhemmat vastaavat lastensa tukemisesta ja avustusluonteista ja tarveharkintaista tukea maksetaan vain pienituloisista ja vähävaraisista perheistä tuleville. (Etelä-Euroopan maat)

Opintojen rahoittamiseen liittyvät myös lukukausimaksumallit. (Iso-Britannia)

Stipendit/ opintorahat opintomenestyksen perusteella.

Opintotuki

Hallitusohjelma

Käynnistetään opintotuen kokonaisuudistus

- Opintotuen tavoitteena on mahdollistaa ensisijaisesti täysipäiväinen opiskelu.
- Opintotuen kokonaisuudistuksessa käydään läpi opintorahan taso, opintolainan suuruus ja opintolainahyvityksen määrä, vapaiden tulojen rajat, perheellisten opiskelijoiden asema ja asumisen tukeminen.
- Uudistusta varten laaditaan tarpeellisia taustaselvityksiä.

Hallituksen esitys laiksi opintotukilain muuttamisesta

- Esityksen tarkoituksena on päätoimisen opiskelun edellytysten turvaaminen.
- Esityksen mukaan opintorahan huoltajakorotukseen tehtäisiin tasokorotus, jolla parannettaisiin lasta huoltavien opiskelijoiden taloudellisia edellytyksiä päätoimiseen opiskeluun. Lisäksi opintolainan valtiontakauksen määrää nostettaisiin 650 eurosta 850 euroon kuukaudessa Suomessa opiskelevalla ja 800 eurosta 1 000 euroon kuukaudessa ulkomailla opiskelevalla opiskelijalla. Muussa kuin korkeakoulussa opiskelevien alle 18-vuotiaiden valtiontakauksen määrää nostettaisiin 300 eurosta 400 euroon.
- Lisäksi muiden kuin korkeakouluopiskelijoiden opintolainojen nostokertojen määrää lukukauden aikana lisättäisiin opintolainan riittävyyden parantamiseksi ja opintolainan tarkoituksenmukaisen käytön edistämiseksi.
- Esitys liittyy valtion vuoden 2024 täydentävään talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsi teltäväksi sen yhteydessä.
- Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.8.2024. Opintorahan huoltajakorotuksen korottamista koskeva säännös tulisi kuitenkin voimaan jo 1.1.2024.